

RENÉ DESCARTES

K o l m a s k o k o e l m a huomautuksia vastineineen

ENSIMMÄISESTÄ MIETISKELYSTÄ ("Asioista, joita voidaan epäillä")

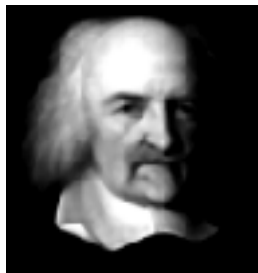
I HUOMAUTUS (HOBBS)

Pelkästään tämän *Mietiskelyn* perusteella on tarpeeksi selvää, ettei ole kriteeriä, jolla voisimme erottaa unemme valvetilasta ja todellisista aistimuksista. Täten valveilla aistitut kuvat eivät ole aksidensseja, jotka luonnostaan kuuluisivat ulkoisille objekteille — eivätkä ne siten todista, että olisi olemassa yhtään ulkoista objektia. Jos siis seuraamme aistejamme, harjoittamatta mitenkään järkeämme, voimme oikeutetusti epäillä, onko mitään olemassa. Tunnustan, että tässä mielessä *Mietiskely* on oikeassa. Mutta koska jo Platon ja muut antiikin filosofit käsitelivät tätä aistien objekteihin liittyvää epävarmuutta, ja koska valveillaolon erottaminen unesta on yleisesti tunnustettu vaikeaksi, olen pahoillani siitä, että kirjoittajan, joka on niin huomattava alkuperäisen ajattelun kentällä, täytyy julkaista tällaista ikivanhaa materiaalia.

VASTINE (DESCARTES)

Epäilyyn johtavat argumentit, jotka filosofi tässä hyväksyy pätevinä, ovat sellaisia, jotka olen esittänyt ainoastaan uskottavuutta lisätäkseni. En ole yrittänyt kaupata niitä uutuuksina, vaan käyttäessäni niitä minulla oli kolmitahoinen päämäärä mielessäni. Osaksi halusin valmistaa lukijoideni mieliä niiden asioiden tutkimiseen, jotka ovat suhteessa intellektiin, sekä auttaa heitä erottamaan nämä asiat ruumiillisista asioista; kyseiset argumentit näyttivät täysin välttämättömiltä tähän tarkoitukseen. Osaksi esittelin argumentit, jotta voisin vastata niihin myöhemmissä *Mietiskelyissä*. Ja osaksi halusin osoittaa myöhemmin esittämieni totuuksien pitävyyden sen tosiasian valossa, etteivät nämä metafysiset epäilyt voi niitä horjuttaa. Täten en odottanut kunniaa tuodessani esiin nämä argumentit. Sen sijaan ajattelin, että en voisi jättää niitä pois sen enempää kuin

(V a s t a v ä i t t ä j ä n ä
“k u n n i a n a r v o i s a
e n g l a n t i l a i n e n ”
e l i T h o m a s H o b b e s)

lääketieteen kirjoittajakaan voi jättää pois sairauden kuvausta halutessaan selittää, kuinka sairaus voidaan parantaa.

TOISESTA MIETISKELYSTÄ (“Ihmisielen luonteesta”)

II HUOMAUTUS

“Olen ajatteleva olio.”

Oikein. Sillä siitä tosiasia, että ajattelen, tai että minulla on mielikuva (olen sitten valveilla tai unessa), voidaan johdattaa, että olen ajattelemassa; sillä “ajattelen” ja “olen ajattelemassa” merkitsevät samaa asiaa. Ja edelleen tosiasia, että olen ajattelemassa seuraa, että olen olemassa, sillä jokin, joka ajattelee, ei ole ei mitään. Mutta kun tekijä lisää, että “tämä tarkoittaa, että olen mieli, sielu, intellekti tai järki”¹ niin herää epäily. Ei vaikuta pätevältä argumentilta sanoa, että “olen ajattelemassa, siksi olen ajattelua”, tai että “käytän intellektiäni, täten olen siis intellekti”. Voisin yhtä hyvin sanoa, että “olen kävelemässä, olen siis kävely”. M. Descartes identifioi olion, joka ymmärtää, intellektioon, joka taas on ymmärtävän olion toimintaa. Tai ainakin hän identifioi olion, joka ymmärtää, intellektiin, joka on ymmärtävän olion kyky. Kuitenkin kaikki filosofit tekevät erotelun subjektin ja sen kykyjen ja toimintojen välillä, ts. subjektin ja sen ominaisuuksien ja olemusten välillä: entiteetti on yksi asia, sen olemus toinen. Täten voi olla niin, että jokin, joka ajattelee on subjekti, jolle mieli, järki tai intellekti kuuluu; ja tämä subjekti voi siten olla jotain ruumiillista. Vastakohta otaksutaan, ei todisteta. Kuitenkin tämä päättely on perusta sille johtopäätökselle, jonka M. Descartes näyttää haluavan todistaa.

Samassa yhteydessä esitetään seuraavaa: “tiedän, että olen olemassa. Kysymys on siitä, mikä on tämä ‘minä’, jonka tiedän. Jos ‘minä’ ymmärretään juuri siten kuin olen tarkoittanut, niin on melko varmaa, että tieto siitä ei riipu mistään

sellaisista asioista, joiden olemassaolosta minulla ei vielä ole tietoa”.

On melko varmaa, että tieto väitteestä “olen olemassa” riippuu väitteestä “olen ajattelemassa” kuten tekijä itse on selittänyt meille. Mutta kuinka tiedämme väitteen “olen ajattelemassa”? Tämä voi johtua ainoastaan kyvyttömyydestämme käsittää toimintoa ilman subjektiaan. Emme voi käsittää hyppimistä ilman hyppijää tai tietämistä ilman tietäjää tai ajattelemista ilman ajattelijaa.

Tästä näyttää seuraavan, että ajatteleva olio on jotain ruumiillista. Vaikuttaa nimittäin siltä, että minkä tahansa toiminnon subjekti voidaan ymmärtää vain jonakin ruumiillisena tai materiaalisena, kuten tekijä itsekin osoittaa myöhemmin vaha-esimerkillään: vaha, huolimatta muutoksistaan värissä, kovuudessa, muodossa tai muissa toiminnoissa, ymmärretään edelleen samaksi olioksi, eli samaksi materiaksi, joka on kaikkien näiden muutosten subjektina. En sitäpaitsi johda sitä, että olen ajattelemassa, jonkin toisen ajatuksen avulla. Vaikka joku saattaakin ajatella, että hän oli ajattelemassa (koska tämä ajattelu on yksinkertaisesti muistamisen akti), on hänen melko mahdotonta ajatella, että hän on ajattelemassa, tai tietää, että hän on tietämässä. Tällöinhän ajautuisimme loputtomaan kysymysten sarjaan: “kuinka voit tietää, että tiedät, että tiedät...?”

Tietomme väitteestä “olen olemassa” riippuu täten tiedostamme väitteestä “olen ajattelemassa”; ja tietomme jälkimmäisestä riippuu kykenemättömyydestämme erottaa ajattelua siitä materiasta, joka on ajattelemassa. Siten näyttää siltä, että oikea päätelmä onkin, että ajatteleva olio on pikemminkin materiaallinen kuin materiaalitön.

VASTINE

Kun sanoin, että “tämä tarkoittaa, että olen mieli, sielu, intellekti tai järki”, tarkoitin näillä termeillä sitä, etteivät ne ole pelkästään kykyjä, vaan olioita, jotka on varustettu ajattelukyvyllä. Juuri tätä kahden ensimmäisen termin on yleisesti ymmärretty merkitsevän ja kahden jälkimmäisenkin useasti. Toin tämän näkemyksen esiin niin eksplisiittisesti ja niin monessa yhteydessä, ettei mielestäni minkäänlaiselle epäilylle jää sijaa.

Tässä yhteydessä emme voi verrata “kävelyä” “ajatteluun”. “Kävelyn” ymmärretään yleisesti viittavan yksinkertaisesti kävelemisaktiin, siinä missä “ajattelun” joskus ymmärretään viittavan aktiin, joskus kykyyn ja joskus siihen oloon, joka omaa tämän kyvyn.

En todellakaan sano, että olio, joka ymmärtää, on sama kuin intellektio. Enkä myöskään identifioi oliota, joka ymmärtää, intellektiin, jos “intellektin” oletetaan viittaavan kykyyn; ne ovat identtisiä ainoastaan, jos “intellektin” ymmärretään viittaavan oloon, joka ymmärtää. Nyt myönnän avoimesti, että voidakseni viitata kyseiseen oloon tai substanssiin, käytin niin abstrakteja termejä kuin vain saatoin, koska halusin riisua tältä kaiken siihen kuulumattoman. Tämä filosofi sitä vastoin käyttää absoluuttisen konkreettisia termejä, nimittäin “subjekti”, “materia” ja “ruumis”, viitatessaan tähän ajattelevaan oloon, koska hän haluaa estää sen erottamisen ruumiista.

Mutta en pelkää, että kukaan ajattelisi opponenttini metodin sopivan paremmin totuuden löytämiseen kuin omani, koska hänen metodinsa kasaa yhteen suuren määrän erilaisia aiheita, kun taas itse yritän erotella jokaisen yksittäisen aiheen niin pitkälle kuin kykenen. Mutta lopetetaan tämä puhe terminologiasta ja siirrytään asiaan itseensä.

“Voi olla”, hän sanoo, “että jokin, joka ajattelee, on jotain ruumiillista. Vastakohta otaksutaan, ei todisteta”. Mutta en todellakaan otaksunut vastakohtaa, enkä myöskään käyttänyt

sitä argumenttini “perustana”. Jätin asian melko avoimeksi aina Kuudenteen *Mietiskelyyn* asti, jossa se todistetaan.

Hän on varsin oikeassa todetessaan, että “emme voi käsittää aktia ilman subjektiaan”. Emme voi käsittää ajattelua ilman ajattelevaa oliota, koska se jokin, joka ajattelee, ei ole olemattomuutta. Mutta sitten hän jatkaa, vailla suurempaa syytä ja häpäisemällä kaikkea yleistä käytäntöä ja logiikkaa: “tästä näyttää seuraavan, että ajatteleva jokin on jotain ruumiillista.” Voi olla, että minkä tahansa aktin subjekti voidaan ymmärtää ainoastaan substanssina (tai jopa, jos hän vaatimalla vaatii, “materiana” ts. metafyyssisenä materiaana), mutta tästä ei seuraa, että se pitää ymmärtää ruumiillisena.

Loogikot, ja ihmiset yleisestikin, normaalisti sanovat joidenkin substanssien olevan henkisiä ja joidenkin ruumiillisia. Kaikki mitä todistin vahaa koskevalla esimerkilläni oli, etteivät väri, kovuus ja muoto kuulu itse vahan formaaliseen käsitteeseen. Kyseisessä kohdassa en käsitellyt mielen tai edes ruumiin formaalista käsitettä.

Filosofin on irrelevanttia sanoa, että yksi ajattelu ei voi olla toisen ajattelun subjektina. Kuka häntä lukuunottamatta olisi koskaan näin otaksunutkaan? Jos suppeasti selittäisin asian ytimen; on varmaa, että ajattelua ei voi olla olemassa ilman oliota, joka on ajattelemassa; ja yleisesti mikään akti tai aksidenssi ei voi olla olemassa ilman substanssia, jolle se kuuluu. Mutta me emme voi tietää substanssia välittömästi, olemalla tietoisia substanssista itsestään; me voimme saada tietoa siitä vain sen ollessa tiettyjen aktien subjektina. Täten on täysin järkevää, ja vieläpä yleisen tavan mukaista, käyttää erilaisia nimiä substansseista, joiden tunnistamme olevan hyvin erilaisten aktien tai aksidenssien subjekteina. Meidän on myös järkevää jättää myöhempään tarkasteluun se, merkitsevätkö nämä erilaiset nimet erillisiä asioita vai yhtä ja samaa. On tiettyjä akteja, joita kutsumme “ruumiillisiksi”, sellaisia kuten koko, muoto, liike ja kaikki muut, joita ei voida ajatella erillään paikkaan sidotusta ulottuvaisuudesta. Me käytämme termiä “ruumis” viitataksemme siihen substanssiin, johon nämä kaikki oleellisesti sisältyvät. Ei voida otaksua, että yksi substanssi olisi muodon subjekti, toinen substanssi paikallisen liikkeen subjekti jne., koska kaikki kyseiset aktit sisältyvät ulottuvaisuuden yleisen käsitteen alle. On toisia akteja, joita kutsumme “ajattelun akteiksi”, sellaisia kuten ymmärtäminen, tahtominen, kuvittelu, aistihavaitseminen, ja niin edelleen: nämä kaikki lankeavat ajattelun tai havainnon tai tietoisuuden yleisen käsitteen alle. Substanssia, johon ne kaikki kuuluvat, me kutsumme “ajattelevaksi olioksi” tai “mieleksi”. Halutessamme voimme käyttää myös mitä tahansa muuta termiä, kunhan vain huolehditään siitä, ettemme sekoita tätä substanssia ruumiilliseen substanssiin. Tämä siksi, että ajattelun akteilla ei ole mitään tekemistä ruumiillisten aktien kanssa, ja ajattelu, joka on näihin viittaava yleinen käsite, on laadultaan erilainen kuin ulottuvaisuus, joka on ruumiillisten aktien yleinen käsite. Sen jälkeen kun olemme muodostaneet kaksi erillistä käsitettä näistä kahdesta substanssista, on Kuudennessa *Mietiskelyssä* sanotun perusteella helppoa näyttää toteen, onko kyse yhdestä ja samasta asiasta vai kahdesta erillisestä.

KOLMAS HUOMAUTUS

“Mikä näistä kaikista aktiviteeteista on erillinen ajattelustani? Minkä niistä voidaan sanoa olevan erossa itsestäni?”

Ehkäpä tähän kysymykseen voitaisiin vastata seuraavasti:

minä, joka olen ajattelemassa, olen erillinen ajattelustani, mutta minun ajatteluni, joka ei kylläkään ole erossa itsestäni, on minusta erillään samalla tavalla kuin (kuten olen aiemmin todennut) hyppiminen on erillään hyppijästä. Jos M. Descartes olettaa, että hän, joka ymmärtää, on sama kuin ymmärrys, ajaudumme takaisin skolastiseen puhetapaan: ymmärrys ymmärtää, näkö näkee, tahto tahtoo, ja — hyvin analogisesti — kävely (tai ainakin kävelykyky) kävelee. Kaikki nämä ilmaisut ovat hämäriä ja epätarkkoja, eivätkä lainkaan M. Descartesin yleisten selkeyden arvoisia.

VASTINE

En kiellä ettenkö minä, joka olen ajattelemassa, ole erillinen ajattelustani, sillä tavoin kuin olio on erillinen moodista. Mutta kun kysyn: “mikä näistä kaikista aktiviteeteista on erillinen ajattelustani?”, viittaan tällä erilaisiin ajattelun moodeihin, jotka olen juuri listannut, enkä itseeni substanssina. Ja kun lisään: “minkä niistä voidaan sanoa olevan erossa itsestäni?”, niin tällä yksinkertaisesti tarkoitan kaikkien näiden ajattelun moodien sisältyvän itseeni. En ymmärrä, miten joku voisi kuvitella tässä olevan jotain epäilyttävää tai hämää.

IV HUOMAUTUS

“Siksi minun on myönnettävä, etten ole mitenkään paljastanut mielikuvituksellani tämän vahapalasen luonnetta, vaan että ainoastaan mieleni on käsittänyt sen.”²⁴

Kuvittelun, eli jonkin idean omaamisen, ja mielessä käsittämisen, eli päättelyprosessin käyttämisen (johtaaksemme jonkin oleminen tai olemassaolo) välillä on suuri ero. Mutta M. Descartes ei ole selittänyt, miten ne eroavat. Jopa klassisten aikojen peripateetikot opettivat tarpeeksi selvästi, että substanssia ei voida havainnoida aistien avulla vaan se johdetaan päättelyllä.

Mitäpä sanoisimme, jos nyt osoittautuisi, että päättelyminen on ainoastaan nimien tai etikettien yhdistämistä ja yhteen liittämistä verbin “olla” avulla? Tästä seuraisi, etteivät päättelyidemme johtopäätökset kertoisi meille mitään asioiden luonnosta, vaan ainoastaan niistä etiketeistä, jotka olemme niille suoneet. Tämä tarkoittaa, että kaikki mitä voimme päätellä on, että yhdistelemmekö asioiden nimiä niiden mielivaltaisten konventioiden mukaisesti, jotka olemme asettaneet niiden merkityksiä koskeviksi, vai emmekö. Jos asian laita on näin, kuten saattaa hyvinkin olla, päättely riippuu nimistä, nimet riippuvat mielikuvituksesta, ja mielikuvitus (kuten uskon asian olevan) riippuu ainoastaan ruumiillisten elimiemme liikkeistä. Näin mieli ei ole mitään muuta kuin orgaanisen ruumiin eri paikoissa esiintyvää liikettä.

VASTINE

Olen todellakin selittänyt eron mielikuvituksen ja puhtaasti mentaalisen käsityksen välillä juuri tällä esimerkillä, jossa listasin ne vahan luonteenomaiset piirteet, jotka kuvittelemme, ja ne, jotka käsitämme käyttämällä ainoastaan ymmärrystämme. Toisaalla olen myöskin selittänyt kuinka yksi ja sama asia, sanotaan vaikka viisikulmio, ymmärretään yhdellä tavalla ja kuvitellaan toisella. Mitä tulee päättelysämme esiintyvään yhteenliittämiseen, kyse ei ole nimien yhteen liittämisestä, vaan niiden asioiden, joita merkitään näillä nimillä, ja olenkin hyvin yllättynyt, jos vastakkaisen näkökannan pitäisi juolahtaa kenenkään mieleen. Kuka epäilee etteivätkö ranskalainen ja saksalainen voisi päätellä samoista asioista, siitä tosiasista huolimatta, että sanat, joita

he ajattelevat, ovat täysin erilaisia? Ja varmasti filosofi kumoaa oman positionsa, kun hän puhuu mielivaltaisista konventioista, jotka olemme säätäneet koskemaan sanojen merkityksiä. Sillä jos hän kerran myöntää, että sanat merkitsevät jotain, niin miksei hän sallisi päättelymme olevan paremminkin tekemisissä tämän sanojen merkitsemän jonkin kanssa, kuin vain sanojen kanssa? Ja varmasti hänen kannaltaan, kun hän kerran päättelee mielen olevan liikettä, voitaisiin yhtä hyvin päätellä maan olevan taivasta, tai mitä vain hän haluaa.

KOLMANNESTA MIETISKELYSTÄ (“JUMALAN OLEMASSAOLO”)

V HUOMAUTUS

“Eräät näistä [inhimillisistä ajatuksista] ovat, kuten osoitautui, asioiden kuvia, ja ainoastaan näissä tapauksissa termi “idea” on täsmällisesti tarkoituksenmukainen — esimerkiksi kun ajattelen ihmistä tai kimairaa tai taivasta tai enkeliä tai Jumalaa.”

Kun ajattelen ihmistä, olen tietoinen ideasta tai kuvasta, joka on muodostunut tietystä muodosta ja väristä — ja voin epäillä onko tämä kuva yhdennäköinen ihmisen kanssa vai ei. Ja sama soveltuu siihen kun ajattelen taivasta. Kun ajattelen kimairaa, olen tietoinen ideasta tai kuvasta, ja voin epäillä onko tämä yhdennäköinen sellaisen ei-olemassaolevan eläimen kanssa, joka on kykenevä olemassaoloon, vai sellaisen, joka on saattanut tai ei olla olemassa jonain menneenä aikana.

Mutta kun ajattelen enkeliä, sieluuni ilmaantuu kuva, joka on hetkittäin liekki, hetkittäin siivekäs kaunis lapsi. Tunnen varmasti, ettei tämä kuva ole laisinkaan yhdennäköinen enkelin kanssa, ja ettei kyseessä täten ole idea enkelistä. Mutta uskon, että on olemassa näkymättömiä ja materiaalitomia luotuja olentoja, jotka palvelevat Jumalaa. Me annamme nimen “enkeli” tälle olennolle, johon uskomme tai jonka olemamme olevan olemassa. Mutta idea, jonka avulla kuvittelen enkelin, koostuu näkyvien asioiden ideoista.

Samalla tavalla meillä ei ole ideoita tai kuvia, joka vastaisi Jumalan pyhää nimeä. Ja juuri siksi meitä on kielletty palvomasta Jumalaa kuvan muodossa; muutoinhan saattaisimme ajatella, että käsittäisimme hänet, joka on käsittämisen ulkopuolella.

Näyttää siis siltä, ettei meissä ole Jumalan ideoita. Sokeana syntynyt ihminen, joka on usein lähestynyt tulta ja tuntenut kuumuutta, tunnistaa että on jotain, joka saa hänet tuntemaan kuumuutta, ja kun hän kuulee tätä asiaa kutsuttavan “tuleksi”, hän päättelee tulen olevan olemassa. Mutta hän ei tiedä mikä muotoinen tai värinen tuli on, eikä hänellä ole tulesta laisinkaan ideoita tai kuvia, joka ilmaantuisi hänen sieluunsa. Sama pätee ihmiseen, joka tiedostaa, että on oltava jokin syy hänen kuviinsa tai ideoihinsa, ja että tällä syyllä täytyy olla sitä edeltävä syy ja niin edelleen. Lopulta hän etenee oletukseen jostakin ikuisesta syystä, jonka olemassaololle ei ole alkua, ja jolle ei täten voi olla edeltävää syytä. Näin hän päättelee, että jotakin ikuista pitää välttämättömästi olla olemassa. Mutta hänellä ei ole ideoita, jonka hän voisi sanoa olevan tämän ikuisen idea; hän ainoastaan antaa nimen tai etiketin “Jumala” olennolle, jonka hän uskoo tai tunnustaa olevan olemassa.

Nyt siitä premissistä, että meillä on Jumalan idea sielussamme, M. Descartes etenee todistamaan teoreeman, että Jumala (joka tarkoittaa korkeinta viisautta ja voimaa, maail-

man luoja) on olemassa. Mutta hänen olisi pitänyt antaa parempi selitys tästä Jumalan “ideasta”, ja hänen olisi pitänyt edetä johtamaan, ei vain Jumalan olemassaolo, vaan myöskin maailman luominen.

VASTINE

Tässä kriitikko haluaa ymmärtää termin “idea” viittaavan yksinkertaisesti kuviin materiaalisista olioista, joita kuvataan ruumiillisessa mielikuvituksessa. Jos tämä otetaan annettuna, hänen on helppo todistaa, ettei voi olla olemassa asianmukaista ideoita enkelistä tai Jumalasta. Mutta läpi koko kirjani olen tehnyt varsin selväksi useissa kohdissa, ja varsinkin tässä kyseisessä, että käytän sanaa “idea” viittaamaan mihin tahansa, jonka mieli välittömästi havaitsee. Esimerkiksi kun haluan jotakin tai pelkään jotakin, niin samanaikaisesti havaitsen, että haluan tai että olen peloissani, ja juuri tämän takia lasken haluamisen ja pelon ideoitteeni joukkoon. Olen käyttänyt sanaa “idea”, koska tätä filosofista termiä on vakiintuneesti käytetty viittaamaan sellaisiin havaitsemisen muotoihin, jotka kuuluvat jumalaiselle mielelle, siitakin huolimatta, että myönnämme, ettei Jumalalla ole minkäänlaista ruumiillista mielikuvitusta. Ja sitäpaitsi, käytettävissäni ei ollut sopivampakaan termiä. Luulen, että annoin tarpeeksi kattavan selityksen Jumalan ideasta tyydyttääkseni niitä, jotka ovat valmiita ymmärtämään oman merkitykseni. En voi mitenkään tyydyttää niitä, jotka mieluummin antavat sanoilleni eri merkityksen kuin olen itse tarkoittanut. Mitä tulee lopun kommenttiin maailman luomisesta, pidän sitä asiaan kuulumattomana.

VI HUOMAUTUS

“Eräillä ajatuksilla on erilaisia lisättyjä muotoja: kun tahdon tai pelkään tai väitän tai kiistan, on aina jokin tietty asia, jota pidän ajatteluni kohteena, mutta ajatteluuni sisältyy myös jotain muutakin kuin pelkästään kohteen hahmo. Eräitä ajatuksia tässä kategoriassa kutsutaan tahtomisiksi tai emootioiksi, toisia arvostelmiksi.”

Kun joku haluaa tai pelkää, hänellä on kuva siitä asiasta, jota hän pelkää tai siitä toiminnasta, jota hän tahtoo, mutta mitä tämän lisäksi hänen ajatteluunsa sisältyy? Tätä ei selitetä. Vaikka hyväksyisimme sen, että pelko on ajatus, niin ymmärtääkseni tällöin se voi olla vain ajatus kohteesta, jota pelkäämme. Sillä mitä muuta hyökkäävän leijonan pelkääminen olisi kuin idea hyökkäävästä leijonasta lisätynä sillä vaikutuksella, jonka tämä idea saa aikaan sydämessämme, mikä puolestaan saa aikaan säikähtyneessä ihmisessä “paoksi” kutsutun animaalisen liikkeen? Tämä paon liike ei ole ajatus, joten loppupäätelmä on, että pelkoon ei sisälly mitään muuta ajattelua kuin se, mikä koostuu pelätyn kohteen hahmosta. Ja sama pätee tahtomiseen.

Mitä tulee väittämiseen ja kiistämiseen, ei niitä ei voida erottaa kielestä ja nimistä: eläimet eivät kykene väittämään tai kieltämään, eivät edes ajattelun tasolla, eivätkä täten kykene muodostamaan arvostelmia. Kuitenkin ihmisen ja eläimen ajattelu saattaa olla hyvin samantapaista. Kun väitämme ihmisen juoksevan, ajatuksemme ei eroa ajatuksesta, joka koiralla on nähdessään isäntänsä juoksevan. Täten väittäminen ja kiistäminen eivät lisää mitään muuta yksinkertaisiin ajatuksiin kuin korkeintaan sen ajatuksen, että väitteeseen sisältyvät nimet ilmaisevat niitä asioita, joita väittävä henkilö otaksuu nimien ilmaisevan. Mutta tällöin kyse ei ole siitä, että ajatteluun sisältyisi jotain muuta kuin kohteen hahmo; kyse on saman hahmon sisällyttämisestä ajatteluun kahdesti.

VASTINE

On ilmeistä, että leijonan näkeminen ja sen pelkääminen samalla on erilaista kuin pelkkä leijonan näkeminen. Ja juoksevan ihmisen näkeminen eroaa siitä, että ääneti vahvistaa itselleen näkevänsä hänet. En näe tässä mitään vastaamisen arvoista.

VII HUOMAUTUS

“Nyt minun on vain tutkittava kuinka olen saanut tämän idean Jumalasta. En ole nimittäin saanut sitä aisteilla eikä se ole tullut minulle odottamatta niin kuin yleensä aistein havaittavien asioiden ideat, kun nämä asiat näyttävät ulkoisille aistielimille — tai näyttävät tekevän niin. En ole sitä myöskään itse keksinyt, sillä olen selvästi kykenemätön siitä mitään poistamaan tai siihen mitään lisäämään. Ainoa jäljelle jäävä vaihtoehto on, että se on minussa synnynäinen, kuten idea itsestäni on minussa synnynäinen.”

Jos, kuten asia näyttää olevan, meillä ei ole ideaa Jumalasta (eikä ole osoitettu, että meillä olisi), niin koko argumentti luhistuu. Mitä tulee ideaan itsestäni, se nousee näkökyvystä, kun ajattelemme “itseäni” ruumiina. Jos taas kyseessä on sieluni, niin siitä meillä ei ole ideaa laisinkaan. Päättelemme rationaalisesti, että ihmisruumiin sisällä on jotain, joka antaa ruumiille animaalisia liikkeitä, jonka kautta sillä on aistimuksia ja se liikkuu. Me kutsumme tätä “jotain” sieluksi ilman että meillä on ideaa siitä.

VASTINE

Jos meillä on idea Jumalasta (ja meillä selvästikin on) tällöin tämä koko vastaväite romahtaa. Mitä tulee seuraavaan väitteeseen siitä, ettei meillä ole ideaa sielusta, vaan että rationaalisesti päättelemme sen olemassaolon, voi vastaavasti sanoa, että vaikka ruumiillisessa mielikuvituksessa ei olekaan sielun kuvaa kuvailtuna, meillä on siitä kuitenkin se, mitä minä kutsun ideaksi.

VIII HUOMAUTUS

“Toinen idea auringosta perustuu astronomiseen päättelyyn, eli on johdettu tietyistä käsityksistä, jotka ovat minussa synnynäisiä.”

Vaikuttaa siltä, että auringosta on olemassa kerrallaan vain yksi idea, riippumatta siitä, katselemmeko aurinkoa silmillämme vai ymmärrämmekö päättelyllämme sen olevan monta kertaa suurempi kuin miltä se näyttää. “Toinen” idea ei ole idea auringosta, vaan rationaalinen päätelmä, jonka mukaan auringon idea olisi monta kertaa suurempi, jos aurinkoa katseltaisiin huomattavasti lyhyemmän etäisyyden päästä.

Epäilemättä eri aikoina saattaa olla erilaisia ideoita auringosta, esimerkiksi jos aurinkoa katsotaan ensin paljaalla silmällä ja myöhemmin teleskoopilla. Mutta astronomiset argumentit tee auringon ideaa suuremmaksi tai pienemmäksi, ne ainoastaan osoittavat, että aisteilla hankittu idea on pettävä.

VASTINE

Tässä jälleen se, jonka vastaväittäjäni kieltää olevan auringon idea, mutta jonka hän tästä huolimatta kuvailee, on juuri se, mitä kutsun ideaksi.

IX HUOMAUTUS

“Epäilemättä ideat, jotka edustavat minulle substansseja, merkitsevät enemmän ja niin sanoakseni sisältävät itsessään enemmän objektiivista realiteettia kuin ideat, jotka edustavat ainoastaan moodeja tai aksidenteja. Samoin ideassa, jonka avulla ymmärrän korkeimman Jumalan — ikuisen, äärettömän, kaikkietävän, kaikkivaltiaan ja kaiken olevan luojan — on varmasti enemmän objektiivista realiteettia kuin ideoissa, jotka edustavat äärellisiä substansseja.”

Olen jo toistuvasti korostanut, ettei meillä ole ideaa Jumalasta tai sielusta. Lisään nyt, ettei meillä ole ideaa substanssista. Sillä substanssi — sikäli kuin se on aksidentaalisten ominaisuuksien ja muutosten subjektina oleva materia — muodostetaan ainoastaan päättelyllä. Sitä ei voida kuvitella mielessä eikä se esiinny meille ideana. Jos tämä on totta, niin kuinka voidaan sanoa, että ideat, jotka edustavat minulle substansseja, merkitsisivät jotain enemmän tai sisältäisivät enemmän objektiivista realiteettia kuin ne, jotka edustavat aksidenteja. Lisäksi, M. Descartesin pitäisi uudelleen harkita mitä “enemmän realiteettia” tarkoittaa. Mahtuuko todellisuuteen enemmän ja vähemmän? Vai ajatteleeko hän, että jokin voi olla enemmän oleva kuin jokin muu? Jos on näin, niin hänen pitäisi harkita, kuinka tämä voidaan selittää meille samalla kirkkauden asteella, joka jokaiselta todistukselta vaaditaan, ja jota hän itse on toteuttanut muualla.

VASTINE

Olen toistuvasti korostanut, että käytän termiä “idea” koskemaan yhtä hyvin sitä, mikä saadaan aikaan päättelöllä kuin mitä tahansa muuta, havaitaan se sitten millä tavalla tahansa. Olen myös tehnyt varsin kirkkaaksi, kuinka todellisuuteen mahtuu enemmän ja vähemmän. Substanssi on enemmän oleva kuin moodi; jos on olemassa reaalisia kvaliteetteja tai epätäydellisiä substansseja, ne ovat laajemmassa mitassa olevia kuin moodit, mutta täydellisiä substansseja vähäisempiä; ja lopulta, jos on olemassa ääretön ja riippumaton substanssi, se on äärellistä ja riippuvaista substanssia enemmän oleva. Kaikki tämä on sellaisenaan täydellisen ilmeistä.

X HUOMAUTUS

“Täten jää jäljelle ainoastaan Jumalan idea. Nyt minun pitää harkita, onko tässä ideassa mitään sellaista, joka ei voisi olla peräisin itsestäni. Sanalla “Jumala” ymmärrän substanssia, joka on ääretön, riippumaton, korkein intelligenssi, korkein valta, ja joka on luonut niin itseni kuin kaiken muunkin (jos jotain muuta on olemassa). Kaikki nämä attribuutit ovat sellaisia, että mitä huolellisemmin niihin keskityn, sitä vähemmän mahdolliselta vaikuttaa, että ne saattaisivat olla pelkästään itsestäni peräisin. Täten kaiken edellä sanotun perusteella on pääteltävä, että Jumala välttämättä on olemassa.”

Kun tarkastelen Jumalan attribuutteja muodostaakseni Jumalan idean ja nähdäkseni, onko tässä ideassa mitään sellaista, mikä ei voisi olla johdettua itsestämme, kaikki mitä löydän, ellen erehdy, on seuraavaa. Myönnän, ettei se mitä ajattelemme nimen “Jumala” yhteydessä ole peräisin itsestämme, mutta sen ei myöskään tarvitse olla peräisin mistään muusta lähteestä kuin ulkomaailman objekteista. Termillä “Jumala” ymmärrän *substanssia*, eli ymmärrän, että Jumala on olemas-

sa (tosin ymmärrykseni ei päädy tähän idean vaan päättelyn perusteella). Lisäksi tämä substanssi on *ääretön* (eli minun on mahdotonta käsittää tai kuvitella mitään mahdollisia rajoja tai äärimmäisyyksiä kykenemättä kuvittelemaan niiden taakse vielä etäisempiä rajoja). Tästä seuraa, että se mikä nousee esiin termin “ääretön” yhteydessä, ei ole idea Jumalan äärettömyydestä, vaan idea omista rajoistani ja omasta rajoittuneisuudestani. Lisäksi substanssi on *riippumaton* eli en kykene kuvittelemaan syytä, joka olisi tuottanut Jumalan. Tämän perusteella on selvää, että idea, joka minulla on termin “riippumaton” yhteydessä, on yksinkertaisesti muisto omista ideoistani, jotka ovat syntyneet eri aikoina ja ovat siten riippuvaisia.

Täten Jumalan sanominen *riippumattomaksi* tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että Jumala kuuluu sellaisten asioiden luokkaan, joiden alkuperää en kykene kuvittelemaan. Vastaavasti kun sanotaan, että Jumala on *ääretön*, tarkoitetaan, että hän kuuluu sellaisten asioiden luokkaan, joiden rajoja emme pysty käsittämään. Tästä seuraa, että mikä tahansa idea Jumalasta on suljettu pois. Sillä minkä laatuinen idea olisi sellainen, jolla ei ole alkuperää eikä rajoja?

Jumala on korkein *intelligenssi*. Saanen kysyä, mikä idea on se, joka sallii M. Descartesin ymmärtävän, miten Jumalan ymmärrys toimii?

Korkein valta. Jälleen, mikä idea sallii meidän ymmärtävän kyvyn, joka on suhteessa tulevaisuuden asioihin eli asioihin, jotka eivät vielä ole olemassa? Oma ymmärrykseni kyvystä tulee menneiden tapahtumien kuvasta tai muistumasta, ja päädyn siihen seuraavasti: “jos jokin tapahtui, se oli kykenevä tapahtumaan, joten jos se jatkaa olemassaoloaan, se on kykenevä tapahtumaan jälleen eli sillä on valta tapahtua.” Mutta kaikki nämä ovat ideoita, jotka ovat voineet nousta esiin ulkomaailman objekteista.

Kaiken olemassaolevan luoja. Pystyn konstruoimaan itseleni eräänlaisen kuvan luomisesta kun olen nähnyt kuinka esimerkiksi ihminen syntyy ja kasvaa ikään kuin yksittäisestä pisteestä nykyiseen kokoonsa ja muotoonsa. Tämä on laatuun ainoa idea, joka kenelläkään voi olla termin “luoja” yhteydessä. Mutta kykymme kuvitella maailma luotuna ei ole riittävä todiste luomisesta. Täten vaikka jonkin äärettömän, riippumattoman, ylimmän vallan jne. olemassaolo olisi todistettu, ei siitä siltikään seuraisi, että luoja olisi olemassa. Paitsi jos joku pitää seuraavaa päätelmää oikeana: “On olemassa olio, jonka *uskomme* luoneen kaiken olevan, joten hän siis *tosiasiassa* on luonut maailman jossakin vaiheessa”.

Sitäpaitsi kun kerran M. Descartes sanoo Jumalan ja sielujemme ideoiden olevan meissä synnynnäisinä, niin haluaisin tietää ajattelevatko niiden nukkuvien ihmisten sielut, jotka ovat syvässä, unia näkemättömässä tilassa. Jos he eivät ajattele, heillä ei ole sillä hetkellä myöskään mitään ideoita. Tästä seuraa, että mikään idea ei ole synnynnäinen, sillä mikä on synnynnäistä, on aina läsnä.

VASTINE

Mikään Jumalalle attribuomamme ei voi olla peräisin ulkoisista objekteista kuten kopio on peräisin originaalista, sillä mikään Jumalassa ei muistuta mitään sellaista, joka voitaisiin löytää ulkoisista, ts. ruumiillisista, asioista. Sellaiset ajattelumme elementit, jotka eivät muistuta ulkomaailman objekteja, eivät tietenkään voi olla peräisin ulkomaailman objekteista, vaan siitä samasta syystä, joka on tuottanut tämän moninaisuuden ajatteluumme.

Saanen kysyä, kuinka filosofi on johtanut käsityksensä Jumalan ymmärryksestä yksinkertaisesti ulkomaailman asioista? Voin täsmällisesti selittää sen idean, joka minulla on

Jumalan ymmärryksestä, sillä “idealla” tarkoitan mitä tahansa annettun havainnon muotoa. Jokainenhan varmasti havaitsee, että on olemassa asioita, jotka hän ymmärtää. Täten jokaisella on muoto tai idea ymmärryksestä, ja tätä äärettömästi laajentamalla hän kykenee muodostamaan idean Jumalan ymmärryksestä. Samanlainen menettelytapa soveltuu myös Jumalan muihin attribuutteihin.

Todistaessamme Jumalan olemassaoloa käytimme hyväksemme itsessämme olevaa Jumalan ideaa. Ja niin valtava voima tähän ideaan sisältyy, että ymmärrämme, että jos Jumala on olemassa, olisi ristiriitaista jos olisi olemassa jotakin, mikä ei olisi hänen luomaansa. Tämän huomioiden kirrkaasti seuraa, että todistaessamme Jumalan olemassaolon olemme samalla todistaneet Jumalan luoneen koko maailman tai kaiken hänen lisäkseen olemassa olevan.

Lopuksi, kun sanomme, että jokin idea on meissä synnynnäinen, emme tarkoita, että se olisi koko ajan edessämme. Tämä tarkoittaisi sitä, ettei mikään idea olisi synnynnäinen. Yksinkertaisesti tarkoitamme, että meissä itsessämme on kyky tuoda esiin tämä idea.

XI HUOMAUTUS

“Argumentin koko voima perustuu tähän: tunnustan, etten voisi olla olemassa sen luontoisena kuin olen — eli siten, että minussa on Jumalan idea — ellei Jumalaa todella olisi olemassa. “Jumalalla” tarkoitan juuri sitä olevaa, jonka idea on minussa.”

Koska ei ole todistettu, että meillä olisi idea Jumalasta, ja koska kristillinen uskontomme velvoittaa meidät uskomaan, ettei Jumalaa voida käsittää (mikä kannaltani tarkoittaa, ettei meillä ole ideaa hänestä), seuraa tästä, ettei minkäänlaista todistusta ole annettu Jumalan olemassaolosta, saati sitten luomisesta.

VASTINE

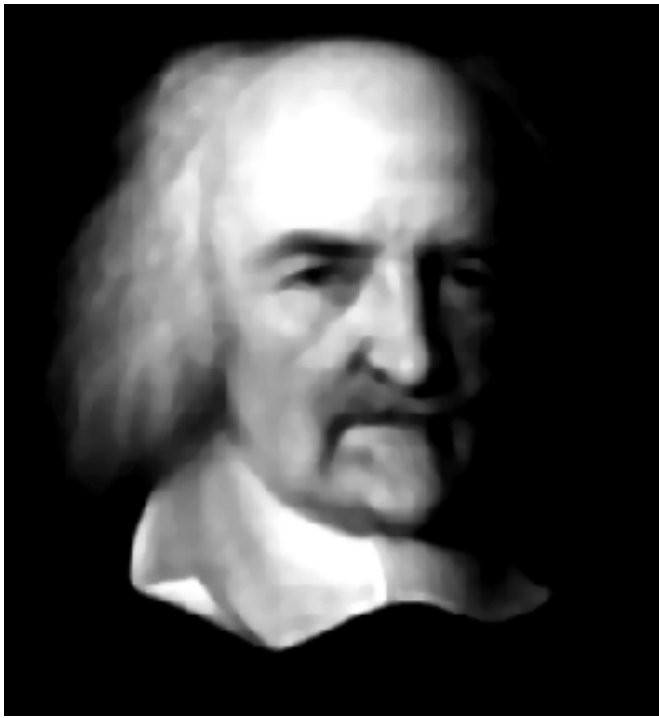
Kun he sanovat, ettei Jumalaa “voida käsittää”, käsittämisellä viitataan tällöin täysin adekvaattiin käsitykseen hänestä. Mitä tulee siihen kuinka meillä voi olla idea Jumalasta, olen jo läpikäynyt tämän *ad nauseam*. Tässä vastalauseessa ei ole absoluuttisesti yhtään mitään, mikä saattaisi kumota todistukseni.

NELJÄNNESTÄ MIETISKELYSTÄ (“Totuus ja epätotuus”)

XII HUOMAUTUS

“Ymmärrän tällöin, että erehtyminen sellaisenaan ei ole jotain reaalista vaan ainoastaan vajavuutta. Joten erehtyksen en tarvitse Jumalan minulle siihen varta vasten lahjoittamaa kykyä.”

On varmaa, että tietämättömyys on ainoastaan vajavuutta, emmekä täten tarvitse mitään positiivista kykyä ollaksemme tietämättömiä. Mutta erehtymisen tapauksessa asia ei ole niin selvä. Vaikuttaa siltä, että kivet ja elottomat objektit ovat kykenemättömiä tekemään virheitä yksinkertaisesti siksi, että niiltä puuttuu kyky päätellä ja kuvitella. Siten ilmiselvä johtopäätös on, että erehtyäksemme tarvitsemme päättelykyvyn tai vähintäänkin kuvittelukyvyn, ja että nämä molemmat ovat positiivisia kykyjä, jotka on annettu ainoastaan kaikille niille, jotka erehtyvät.

Lisäksi M. Descartes sanoo: “huomaan, että erehdykseni riippuvat kahdesta yhdessä vaikuttavasta syystä, nimittäin omasta tietokyvystäni sekä valintakyvystäni tai tahdonvapaudestani.” Tämä tuntuu olevan ristiriidassa edellisen kohdan kanssa. On myös syytä huomioida, että tahdonvapaus otaksutaan ilman todistetta, ja että se on vastakkainen kalvinistien kannalle.

VASTINE

Pitää paikkansa, että erehtyäksemme tarvitsemme päättelykyvyn, tai paremminkin arvostelukyvyn (ts. kyvyn väittää ja kieltää), koska erehtyminen on tämän kyvyn vajavaisuutta. Mutta tästä ei seuraa, että vajavuus olisi jotain reaalista, sen enempää kuin sokeuskaan on jotain reaalista, siitäkään huolimatta, että emme kutsu kiviä sokeiksi, vaikka ne ovatkin kykenemättömiä näkemään. Olen yllätynyt, etten ole löytänyt tähän mennessä yhtään pätevää argumenttia näistä vasta-vaiteista. Tahdonvapautemme kysymyksessä en ole tehnyt mitään oletuksia, jotka ylittäisivät sen, minkä me kaikki koemme itsessämme. Luonnollisessa valossa vapautemme on hyvin ilmeinen. En myöskään ymmärrä miksi tämä kohta olisi ristiriidassa aikaisemman kanssa.

Tietenkin saattaa olla useita ihmisiä, jotka huomioidessaan sen tosiseikan, että Jumala on edeltä säätänyt kaiken, eivät kykene käsittämään, kuinka tämä voi olla yhdenmukaista vapautemme kanssa. Mutta jos yksinkertaisesti tarkastelemme itseämme, niin jo oman kokemuksemme valossa kaikki oivallamme, että voluntaarisuus ja vapaus ovat yksi ja sama asia. Tämä ei ole oikea paikka tutkia toisten ihmisten mielipiteitä tästä aiheesta.

XIII HUOMAUTUS

“Näiden kuluneiden päivien aikana olen esimerkiksi kysynyt, onko maailmassa mitään todella olemassa ja olen oivaltanut, että jo siitä, että esitin tämän kysymyksen seuraa hyvin ilmeisesti se, että olen olemassa. En voinut muuta kuin päätellä, että se minkä ymmärsin niin kirkaasti, oli totta. Ei niin, että minut olisi tähän pakottanut jokin ulkopuolinen voima, vaan koska ymmärryksessäni

ollutta suurta kirkkautta seurasi tahtoni luontainen taipumus, ja täten uskoni spontaanisuus ja vapaus kasvoi sitä mukaa kun välinpitämättömyuteni väheni.”

Fraasi “suuri kirkkaus ymmärryksessäni” on metaforinen, joten sillä ei ole argumentatiivista voimaa. Sitäpaitsi, kuka tahansa asioita kyseenalaistamaton voi väittää omaavansa kyseisen “suuren kirkkauden” ja yhtä suurella tahdon taipumuksella esittää kyseenalaistamatta väitteitä siinä kuin joku, jolla on todellista tietoa. Täten tämä “kirkkaus” voi selittää sen, miksi joku uppinkäisesti puolustaa tai kannattaa tiettyä mielipidettä, mutta se ei kykene selittämään sitä, kuinka hän tietää sen totuuden.

Edelleen, tahdosta riippumatonta ei ole pelkästään se, että tietää jonkin olevan totta, vaan myös se, että uskoo siihen tai että on siitä vakuuttunut. Jos jokin todistetaan päteville argumenteilla tai selostetaan uskottavana, me uskomme siihen, halusimme tai emme. On totta, että väittäminen ja kieltäminen, väitteiden puolustaminen ja kumoaminen, ovat tahdon toimintoja, mutta tästä ei seuraa, että sisäinen vakuuttuneisuutemme olisi tahdostamme riippuvainen.

Siten ei ole pätevää todistusta seuraavalle johtopäätökselle: “Tästä vapaan tahdon epäkorrektista käytöstä saattaa löytyä puute, joka konstituoii erehtymisen olemuksen”.

VASTINE

On varsin irrelevanttia, onko fraasilla “suuri kirkkaus” argumentatiivista voimaa vai ei. Ratkaisevaa on, auttaako se selittämään asioita – ja niin se tekee. Kuten jokainen tietää, “kirkkaus ymmärryksessä” tarkoittaa tietämisen läpikuultavaa, transparenttia selkeyttä; ja vaikka jokainen, joka tätä kuvittelee omaavansa, ei sitä tosiasiaa omaisikaan, tämä ei estä sitä olemasta hyvin erilainen kuin jokin uppinkäinen mielipide, joka on muodostettu ilman pätevää havaintoa.

Mitä tulee väitteeseen, että hyväksymme asiat, jotka selvästi havaitsemme, halusimme tai emme, voisi yhtä hyvin sanoa, että tavoittelemme selkeästi tiedettyä hyvää halusimmepa sitä tai ei. Kvalifikaatio “tai ei” on epäasianmukainen tällaisissa konteksteissa, koska se merkitsisi, että me sekä haluaisimme että emme haluaisi samaa asiaa.

VIIDENNESTÄ MIETISKELYSTÄ (“Materiaalisten asioiden olemus”)

XIV HUOMAUTUS

Kun esimerkiksi kuvittelen kolmion, on sillä määrätty kolmion luonto tai olemus tai muoto, joka on muuttumaton ja ikuinen, enkä voi sanoa sitä itse keksineeni tai sen olevan riippuvainen mielestäni, vaikka tällaista kuviota ei olisi tai ei olisi koskaan ollutkaan missään ajatteluni ulkopuolella. Tämä on kirkasta sen tosiasian perusteella, että kolmiosta voidaan todistaa erilaisia ominaisuuksia.

Jos kolmio ei ole olemassa missään, en todellakaan ymmärrä kuinka sillä voisi olla luonto. Jos jokin ei ole missään, se ei ole mitään, eikä sillä ole myöskään olemusta tai luontoa. Mielessämme oleva kolmio on peräisin joko näkemästämme kolmiosta tai sitten se on rakentunut asioista, jotka olemme nähneet. Kun olemme antaneet nimen “kolmio” sovellettavaksi siihen kohteeseen, joka johti kolmion idean syntymiseen, niin tämä nimi tulee säilymään vaikka kolmio itse häviäisi. Samoin kun olemme ajattelussamme käsittäneet kaikkien kolmion kulmien summan vastaavan kahta suoraa

kulmaa ja olemme suoneet kolmiolle tämän toisen nimikkeen “sen kulmat vastaavat kahta suoraa kulmaa”, tulee tämä nimike säilymään, vaikka maailmassa ei olisikaan olemassa yhtään kulmaa. Täten ikuinen totuus kuuluu väitteelle “kolmio on sellainen, jonka kulmien summa on sama kuin kahden suoran kulman summa”. Mutta kolmion luonto ei ole ikuinen, sillä saattaa käydä niin, että jokainen yksittäinen kolmio lakkaa olemasta.

Vastaavasti väite “ihminen on eläin” tulee säilymään ikuisesti totena, koska nimet ovat ikuisia, mutta kun ihmisrotu lakkaa olemasta, ei ole enää myöskään ihmisluontoa.

Tämän perusteella on selvää, että olemus, sikäli kuin se on erotettavissa olemassaolosta, ei ole mitään muuta kuin termien yhteenliittämistä verbin “olla” avulla. Täten olemus ilman olemassaoloa on mentaalinen fiktio. Näyttää siltä, että olemus on olemassaololle samaa kuin ihmisen mentaalinen kuva suhteessa ihmiseen, tai että Sokrateen olemus on suhteessa Sokrateen olemassaoloon samalla tavalla kuin väite “Sokrates on ihminen” on suhteessa väitteeseen “Sokrates on olemassa”. Jos Sokrates ei ole olemassa, väite “Sokrates on ihminen” merkitsee ainoastaan termien yhteen liittämistä, ja “on” tai “olla” kannattelee kuvaa sen asian ykseydestä, jota kaksi termiä koskee.

VASTINE

Jokainen tuntee erottelun olemuksen ja olemassaolon välillä. Ja puhe ikuisista nimistä, vastakkaisena ikuisien totuuksien käsitteille ja ideoille, on jo runsain mitoin kumottu.

KUUDENNESTA MIETISKELYSTÄ (“Materiaalisten asioiden olemassaolo”)

XV HUOMAUTUS

“Sillä Jumala ei ole antanut minulle laisinkaan kykyä tämän tunnistamiseen [ovatko ideat lähtöisin aineellisista kappaleista vai eivät], vaan päinvastoin, hän on antanut minulle voimakkaan taipumuksen uskoa, että aineelliset kappaleet ovat tuottaneet ne. Joten en voi ymmärtää muuta kuin että Jumala olisi pettäjä, jos ideat olisivat peräisin jostakin muusta lähteestä kuin aineellisista kappaleista. Tästä seuraa että aineelliset kappaleet ovat olemassa.”

Vakiintunut käsitys on, ettei lääkäreitä voida syyttää kun he pettävät potilaitaan näiden oman terveyden takia tai ettei isii voida syyttää kun he pettävät lapsiaan näiden itsensä parhaaksi. Pettämisen rikos ei koostu siitä, mitä on epätodesti sanottu, vaan siitä vahingosta, jonka pettäjä aiheuttaa. M. Descartesin pitäisi siis harkita väitettään “Jumala ei voi missään tapauksessa pettää meitä” ja katsoa pitääkö se universaalisti paikkansa. Sillä jos se ei ole universaalisti totta, niin siitä ei seuraa johtopäätöstä “siksi aineelliset kappaleet ovat olemassa”.

VASTINE

Johtopäätökseni ei vaadi, että meitä ei voisi missään tapauksessa pettää (ja itse asiassa olen auliisti myöntänyt, että meitä usein petetään). Haluan vain korostaa, että meitä ei petetä sellaisissa tilanteissa, joissa erehdyksemme vaadittaisiin Jumalan puolelta tietoista aietta pettää. Olisi itsessään ristiriitaista, jos Jumalalla olisi tällainen intentio. Jälleen kerran opponenttini päättely on epäpätevää.

VIIMEINEN HUOMAUTUS

Sillä nyt huomaan, että näiden kahden [hereilläolon ja unien] välillä on valtava ero. Muistini ei nimittäin koskaan yhdistä unia kaikkiin muihin elämän toimintoihin.

Ajatellaanpa henkilöä, joka epäilee unissaan, näkeekö hän unta vai ei. Kysynkin, eikö tällainen ihminen kykenisi uneksimaan, että hänen unensa sopsivat yhteen hänen menneisyytensä tapahtumasarjojen ideoiden kanssa. Jos tämä on mahdollista, niin hänen menneeseen elämäänsä kuuluvat toiminnot näyttäisivät uneksijasta olevan tosia tapahtumia, aivan kuten hän olisi valveilla. Sitäpaitsi, kuten tekijä itsekin väittää, kaiken tiedon varmuus ja totuus riippuu yksinomaan toden Jumalan olemassaolon tietämisestä. Mutta tässä tapauksessa ateisti ei voi päätellä menneen elämänsä muiston perusteella olevansa hereillä. Vaihtoehto on, että joku voi tietää olevansa hereillä ilman tietoa olemassaolevasta Jumalasta.

VASTINE

Uneksija ei todellakaan kykene liittämään uniaan menneiden tapahtumien ideoihin, vaikka hän saattaisikin uneksia tähän kykenevänsä. Sillä jokainen myöntää, että ihmistä voidaan pettää hänen nukkuessaan, mutta myöhemmin herättyään hän kykenee helposti huomaamaan erehdyksensä.

Ateisti kykenee päättelemään aikaisemman elämänsä muiston perusteella olevansa hereillä. Mutta hän ei voi tietää tämän kriteerin olevan riittävä antamaan hänelle varmuuden siitä, ettei ole erehtynyt, ellei hän tiedä pettämättömän Jumalan luoneen hänet.

Kääntänyt Timo Vuorio

Viitteet:

- [toim. huom.]: lat. “*hoc est mens, animus, intellectus, ratio*”. Kautta tekstin on useasti toistuva latinan sana “mens” käännetty “mieleksi”, joskaan valinta ei ole yksiselitteinen. Tässä voitaneen vain vedota Descartesin itseensä: ”Halutessamme voimme käyttää myös mitä tahansa muuta termiä, kunhan vain huolehditaan siitä, ettemme sekoita tätä substanssia ruumiilliseen substanssiin.” (Kts. myöhempi huomautuksen vastine.)
- Hobbes lainaa tekstiä väärin; alkuperäisessä Descartes käyttää verbiä “havaita” (*percipere*) eikä “käsittää” (*concipere*).